

EZDAZANÊ ERMENÎ YÊ DESTPÊKA SEDSALA XX DI DERBARÊ ÊZDÎYAN Û ÊZDÎTÎYÊ DA

Piştî weşana gotara min a "Dîlêma dîrokî, yan îdêya fik's" (http://www.amidakurd.net/qunciknivis/dîlêma_dîrokî_an_îdêya_fik_s), xwendevana bi pirs û daxwezên xwe va gelek name ji min r'a şandin, û nameyên wana hê jî tên.

Ji hêla naver'okê va ew name ji hev cuda ne – her yek tiştekî dipirse, her yek tiştekî daxwez dike. Lê di nava wan da pirsên di derbarê p'irtûka "Kurmanjên yêzîdî" û xudanê wê – S. V. Têr-Manvêlyan da cuda dibin: "*Gelo wergera k'urdî ya p'irtûkê heye?*", "*Gelo mirov nikaribû orîjînalê wê p'irtûkê destbixista?*", "*Ew erkdarê ola xristyan mirovekî balk'êş e, gelo we dikaribû di derbarê wî da binivîsya?*" û h.w.d...

Ezê li vira bersîva hinek pirsan bidim, ên ku îro ez ji bo wan amade me.

Weha!

Ez sozê wergera t'evahîya p'irtûkê nadim, lê hinek p'arçeyên wê, bi hinek şirovayan va, dibe...

Di derbarê orîjînalê p'irtûkê da.

Helbet, min dikaribû fotokopîya wê, ya ku li ber destê min heye, sken bikira û biweşanda, lê li ser r'exên r'ûpelên pirtûkê û di navbera paragrafên wê da min hinek têbînîyên xwe nivîsine, û ew hemû di nav hev da wisa li hev ger'yaye, ku ... !? Ji bilî vê, p'irtûk bi xwe zêdetirî dewrekê (sedsalekê) berê, anegorî qanûnên r'astnivîsîna wê demê hatye nivîsîn. Û zimanê p'irtûkê bi xwe ji ermenîya îro p'ir' cuda dibe...

Naha jî di derbarê xudanê wê û p'irtûkê bi xwe da!

Bi rastî, em di derbarê xudanê wê da hema-hema tiştekî nizanin, ji bilî wê agahîyê, ya ku di navê wî da heya: *Sîon Vardapêt Têr-Manvêlyaan*. Wek ku tê xuyan, *nave wî ji sê p'eyvan pêk tê. Ji xwe nav û paşnavê wî tên zanîn – Sîon Têr-Manvêlyan, lê p'eyva Vardapêt, bi ermenî navê r'adeya wî ya ezdazanîyê ya zanistî ye (theology), ya ku anegorî r'adeya doktorîya zanistê ye. Ew r'ade di nav hîerarşîya dêrên xaçp'erestan ên dinê da wek arxîmandrît tê zanîn. Dibe ku mirov bikaribe wê anegorî navê p'eywirên ola îslamî yê xoce, an seyda bike... Her çiqas jî, ev navê r'adeya Sîon Têr-Manvêlyan a ezdazanîyê ye, lê, ji ber ku ewî di nav nasnavê xwe da ew p'eyv wek beşekî wî bikar anîye, û nav jî nayên wergerandin, ji bo*

wê jî min maf neda xwe, ku wê p'eyvê wergerînim, ew wek ku heye, divê wisa jî bê nivîsîn: **Sîon Vardapêt Têr-Manvêlyan**.

...

Mirov di derbarê pirtûka wî ya «*Երկրի կուրման*»//“Kurmanjên yêzîdî” da çî dikare bibêje?

Ev pirtûk 106 sal berê, sala 1910-an di bajarê Axalt'sxayê, di çapxaneyê birayên Martirosyan da hatye weşandin (fotokopîya serr'ûpelê p'irtûkê li jêrê ye!)

Ev pirtûkeka zêde ne mezin bi giştî ji çil û du r'ûpelan pêk tê. Lê ji hêla dewlemendbûna naver'oka xwe va û bi cihêr'engîya wan matêrialan va, ên ku di wê da tîn lêgerînin, ew p'ir' dewlemend e. Ew wisa jî ji hêla helwesta zanistî ya xudanê vê p'irtûkê va bi xwe û analîzên wî yên zanistî va p'ir' balk'êş e. Û, hêja bû, ku bi van t'aybetîyên xwe yên hêja va, evê p'irtûka balk'êş û giranbûha di p'ir'ûkxaneyê berhemên dîrok û çanda gelê k'urd da cîyê xwe yê hêja bigirta.

Ew, ku Sîon Vardapêt Têr-Manvêlyan bi xwe p'irtûka xwe “Kurmanjên yêzîdî” nav kirye, tê wê wat'eyê, ku ji bo xudanê p'irtûkê nûnerên vê civaka êt'nîkî-bawerî kurmanc in. Lê kurmanc jî, wek ku tê zanîn, beşê gelê k'urd ê herî mezin e (zêdetirî %70), yên ku bi zaravê kurmancî diaxivin.

Di vê p'irtûka xwe da S. V. Têr-Manvêlyan navê vê civaka êt'nîkî-bawerî bi 9 şêwazên cuda dinivîse û bi giştî 150 caran bik'artîne: **yêzdî** – 44 caran (ev têrmîna bêhtir nêzîkî xwenavkirina êzdîyan bi xwe ye – **êzdî**), **k'urd** – 24 caran, **kurmanc**– 17 caran, **yêzîd** – 8 caran, **kurmancên yêzdî** – 5 caran, **yêzîdên kurmanc** – 4 caran, **yêzîdên medyayî** – 1 carê, **k'urdên yêzdî** – 1 carê û **kurmancên yêzîdî** – 1 carê. Û, ji bilî vê, ew van hemû navan dem bi dem bi p'eyv û p'eyvebendên dinê, yên weke: “**peyhatîyên medên kevnar**”, “**peyhatîyên Êkbatanê**”, “**peyhatîyên medîyaiyan**”, “**peyhatîyên vîştapîyên medyayî**”, “**şaxê Astîyagê leheng ê medyai**” û yên dinê r'a bik'artîne.

Li vira xwendevanê bi xwe bibîne, ku ji hêla pîvana kêman zêde bik'aranîne va cîhê yekem p'eyva **yêzdî** (ne **yêzîd**) digire (44 caran), cîhê duyem – p'eyva **k'urd** (24 caran), cîhê sêyem – p'eyva **kûrmanc** (17 caran), cîhê çarem – p'eyva **yêzîd** (8 caran), cîhê pêncem – p'eyva **kûrmancên yêzdî** (5 caran), cîhê şeşem – p'eyva **yêzîdên kurmanc** (4 cara) û cîhê hevtême sê p'eyv digirin: **yêzîdên medyayî**, **k'urdên yêzdî** û **kurmancên yêzîdî** (her yek carekê). Û ev hemû jî – ji bo danasîna heman **êzdîyan**. Lê ya here girîng ew e, ku ji bo S. V. Têr-Manvêlyan hîç ferq nake, k'a ew ji bo navkirina **êzdîyan** ji van navan k'îjanî bik'ar tîne: **yêzdî**, **k'urd**, **kûrmanc**, **yêzîd**, **kûrmancên yêzdî**, **yêzîdên kurmanc**, **yêzîdên medyayî**, **k'urdên yêzdî yanê kurmancên yêzîdî**? Ev hemû, bêyî r'ayê wî pêk tê, ne ku ew bi armanc wisa bibêje. Ji bo wî hemû jî yek wate ne – **êzdî**! [*] Di nav van da ew her hinek şêwazan bi zanebûn

bik'ar tîne, ew jî ev in: "**êzdîyên medyayî, ...peyhatîyên medên kevnar**" an jî "**peyhatîyên Êkbatanê**". Û ev jî ji bo wê, ji bo ku bi t'eybetî bide xuyan, ku bingeha êzdîyan (helbet, wek *k'urd!*) ji medan tê. Ango, mirov ku vê p'irtûkê bixwîne, dikare tê bigihîje, ku Sîon Vardapêt Têr-Manvêlyan bi wan p'eyvan hemû t'aybetîyên van mirovan dide xuyan: ku ew **êzdî (yêzdî)** ne, ku **êzdî med** in (di p'irtûka wî da: **...êzdîyên medyayî ...peyhatîyê medê ejdaha...**), ku ev **êzdîyana k'urd in**, ku ew **k'urdên kurmancîaxêv in...**

Û li vira, bi xwe, motîva bingehîn a nivîsîna vê p'irtûkê ya ji hêla erk'darê olî yê ermenî va balk'êş e. Ji bo ku bê têgihîştin, k'a, gelo, çima ew erk'darê olî yê xristîyan pênûs hildaye û di derbarê *êzdîyên medîyayî* da nivsye, ez bala xwendevanan bik'îşînim ser sedemên xudanê wê p'irtûkê bi xwe: "*Her çiqas dem bi dem di derbarê wan (êzdîyan. – E. C.) da agahîyên serr'a-berr'a hatine dayîn, – S. V. Têr-Manvêlyan dinivîse, – lê, sed heyf û mixabin, ew agahî li ser bingeha dîtinên lêpovajî û t'ewş û têgihîştinên şaş hatibûne avakirin, û min got, ku wê balk'êş be, eger ez anegorî derfetên xwe, dîroka peyhatîyên Astîyagê medî yê leheng bi kurtahî r'aberî ermenîyên me bikim... "* (r'û.: 5).

Lê, dîsa jî, xwendevanê bi xwe jî tê bigihîje, ku ji bo ç'avdêrîyên zanistî yên wisa û, di encamê da jî, pêkanîna lêgerînên ewqas k'edxwaz û giran ew ne sedema bingehîn bûye.

Di destpêka beşê yekem ê p'irtûka xwe da Têr-Manvêlyan, her çiqas bi xwe nade xuyan, ku ew ya sereke ye, sedema r'astîn a nivîsîna wê berhema xwe weha şirove dike: "Ji bo vê lêgerîna dîrokî wek sergotin (epigraph) min ev r'êzên hanê ji p'irtûka Movsês Xorênat'sî (bavê dîroka ermenîyan, sedsala V a b.z. – E/ C.) ya "Dîroka Ermenîstanê" hilbijartine: "*Û, weha, ez dilşad û şanaz im...*" – *hindik e, lê bêhemp'a ye, – S. V. Têr-Manvêlyan dinivîse, – ji van gotinan wek tîrinca r'onahîyê, dilşadîya bilindtirîn û şanazîya Xorênat'sî dîyar dibe, ji bo mirovê xwe yê nêzîk û delalî Parûyrê ji binemala Hayk (Hayk – pêşîyê efsanewî yê gelê ermenî. E. C.), ê ku ji hêla Varbakêsê medî yê ji binemala Vîştaspê Medyayî va wek p'adişahê yekem hatye t'acîdarkirin.*

...Û, weha, bi pêkanîna t'acîdarkirina Parûyr, – S. V. Têr-Manvêlyan didomîne, – Ermenîstan ne t'enê ji maldarîya bindest (vasal) werguhêrî desthilatdarîya p'adişahîya xweser dibe, lê, her weha, p'êwendîyên wê yên siyasî-çandî bi dewletên cînar r'a saz dibin, wek yên di navbera me – ermenîyan û medên ji binemala Vîştasp da, yên ku yek ji dewletên hêztirîn ên wê demê bûye. Û şaxê wanî herî nêzîk jî kurmancên êzdî yên îroyîn in.

...Û piştî vê, di navbera herdu net'ewên me yên cînar û hevpeyman da demeke dirêj hem p'êwendîyên siyasî-hevpeymanî, hem jî p'êwendîyên dostanî yên here nêzîk têne domandin..." (r'û.: 3 – 4).

Ango, ezdazanê ermenî – Sîon Vardapêt Têr-Manvêlyan, her t'enê ji bo armançekê dest bi lêgerînên vê mijarê yên ji bo dema xwe ne standart kirye: ji bo *spasdarîya xwe ya li hember "kurmancên êzdî yên peyhatîyê medan"*, ji ber ku pêşîyên wan di dema xwe da ne t'enê pêşengîya

sazkirina dewlwta ermenîyan kirine, lê, her wissa jî, sazûmank'ar û damezirînêrên wê bûne...

...Di p'irtûka xwe ya "Kurmanjên yêzîdî" da S. A. Têr-Manvêlyan r'aman û nêr'înên balk'êş pêş dixê û carna ji jîyana êzdîyan agahîyên wisa tîne, yên ku asta têngîhîştinî û hîsa wî ya zanistî didin xuyan. Û, lewra jî, xwendevan bi baldarîyeke mezin pêşveçûnên r'aman û mitaleyên wî dişopîne...

Piştî ku sedema bingeîn ya nivîsîna p'irtûka xwe tîne zimên, Têr-manvêlyan dinivîse: "...*Dîsa jî em vege'rin ser danasîna kurmancên êzdî – peyhatîyên îroyîn ên medên ji binemala Vîştasp.*

Peyhatîyên Astîyagê p'ir'hesp, êzdîyên îroyîn... bi r'ayê ç'arenûsa neqenc û nep'ak ji hêla bîyanîyan va wek k'omike biçûk a koçerên hov, ên ku di bin çadîran da dijîn, hatine hejmartin...Ewana dijîn, û hêvîya xwe dane ser r'encberî, nêç'îrvanîya xwe û, ya sereke, wana hêvîya xwe dane ser hunera xwe ya bi dest sêwirandinê. Lê, dîsa jî, ew r'ewşa stemk'arî ya dogehî, û wisa jî ew talî-tengî û zêrandin, ên ku wana dîtine, nikaribûne jîndarîya wan, wisa jî mêrxasîya wan a geş û wêrekîya cengewarîyê ya bêhemp'a di nav wan da bê şop t'ûne bikin.

Helbet, wan mercên girantirîn ên jîyanê divê bandora xwe li ser jîyana gelê kurmancê bedbext bihiştana, û hiştine jî, bi r'astî.

Lê, her çiqaş jî êzdî di r'ewşeke giran da ne, paşdamayî ne, û bi xwe kêr jî mane, lê dîsa jî ewana bi t'aybetîyên xwe yên bi nîrx û hêja va diyar in, ên ku bi giştî li bal peyhatîyên net'ewên gewre hene" (r'û.:5).

Û danasîna êzdîyan, a wek peyhatî û şaxekî net'ewek a gewre, wek tayekî sor di vê p'irtûka S. V. Têr-Manvêlyan r'a derbaz dibe – ji destpêka wê heya dawîyê.

Wê balk'êş be, k'a, gelo çima ew di p'irtûka xwe da li ser her gavekê bi baldarî diyar dike, ku êzdî peyhatîyên medan in. Ew wisa dide nasîn, ji ber ku bi xwe, wek yek ji mirovên xwendî yên wê demê, ewî di derbarê wê da agahîyên pêbawer ji ç'avkanîyên kevnar ên ermenîyan û yên ji wan kevntir çirpandibûne. Û ew r'ewşeke wane wê demê ya xwezayî bûye. Hinek kesayetîyên r'onakbîr di nav ermenîyan da hem di destpêka dewra XX û gelek-gelek ên ji wan berî wê jî bi bawer bûne, ku k'urd (di nav wan da, helbet, wisa k'urdên êzdî jî) peyatîyên medên kevnar in. Û agahîyên weha îro jî hene, hinek ji wan hatine weşandin, lê hinek jî di ç'avkanîyên kevnar ên destnivîskî yên ermenîyan da tîr parastin û benda dema xwe ne...

Dîsa jî xudanê p'irtûkê wê r'ewşê, ya ku êzdî têda bûne, û hemû hêlên wê yên r'astîn têngîhîştîyê û, lewra jî, nikare wana bi r'êalîstî nenitirîne: "*Wek ku tê xuyanê, peyhatîyên dawîyê yên Êkbatanê –dewleta demekêye gewre (ango, Medya. – E. C.), kurmancên êzdî di xewn û xiyalên ola pêşîyên xweye xwezayp'erest da bi zorekê xwe ji t'evkujîyên xwîn'êj ên fanatîkên îslamî, wisa jî ji stemk'arîyên bêwijdan ên xristîanan, p'arastine. Lê, ji ber ku ewana bi bîrûbawerîya xwe ya serbixwe va, mala Xwedê ava, ne ji wan olan in, ên ku îro desthilatdar in, ji ber wê jî ewana ji hêla hemûyan va bi ç'avkorî wek gelê bê ol hatine p'ejirandin, heya ji*

hêla birayên xwe yên ji heman net'ewê va jî, yên ku k'etine hemêza muhemmedîyê. Û hemû jî weke hev ji wan zivêr in û wan nuxsan dikin.

K'urdên ku muhemedî p'ejirandine, t'enê cilên êzdîyan û zimanê wan p'arastine..."

(r'û. 5 – 6).

Weha, ev bûne nêr'în û dîtînen C. V. Têr-Manvêlyan ên di derbarê êzdîyan da!

Û ya here balk'êş jî ew e, bala xwe bidinê, erk'darê ola xristîaniyê di derbarê êzdîyan û ola wan da xwedî dîtina xwe ya t'aybet e. Ew jî ev e: "... [yên êzdî] *di xewn û xiyalên ola xwezap'erest a pêşîyên xwe da xwe bi zorekê p'arastine. ... Ewana bi bîrûbawerîya xwe ya serbixwe va, mala Xwedê ava, ne ji van olan in, ên ku îro desthilatdar in...*". – Û ji hêla erk'darê ola xristîaniyê va nivîsîna dazanîneke weha, ew jî, di derbarê wan da, "... *ên ku ji hêla hemûyan va bi ç'avkorî wek gelê bê ol hatine p'ejirandin, ... hemû jî weke hev ji wan zivêr bûne û ew bêhurmet kirine*", di destpêka dewra XX da, dema li ser bingeha jihevzivêrî û hevnepejirandina olî serê mirovan dihatin firandin, mirov dikaribû helwesteke weha wêrekî, heya lehengî nav bikira.

Û ev jî ne hemû ye...

Ev p'irtûka biç'ûk, ji navê wê heya her'e derê gotina dayîyê xizmeta k'arê r'avekirin û r'onîkirina gelek hêlên li hev piç'ikî û t'evlihev ên cîhana kevna dîke.

"Anegorî bawerîya wan, ocax jî li ser asta p'erestgehê û weke wê pîroz e, wisa jî agirê wê, yê ku hebûna pîrozgeha wan a sereke û pîroz e. Wek nûner û sembola ocaxê û êgir, li ser asta here biland a xwedayî ewana r'êz û bawerîya xwe ji bo R'ojê pêşk'îş dikin, û heya li ber hilatina wê ya nebînayî tya dibin – pesnê wê didin"(rû. 11).

Û, her çiqas Sîon Vardapêt Têr-Manvêlyan r'astîya ola êzdî ewqasî jî t'am nayîne zimên û maknake, lê, wek prênîp, bi giştî ew nêzîkî r'astîyê ye...

Belê, wek prênîp!

Lewra jî li vira her bibêjim, ku *ji bo êzdîyan ne ku Agir e ya sereke, lê, berovajî vê – R'oj e. Ji bo êzdîyan R'oj ç'avkanîya jîyanê ya bêdawî ye, r'astîya pîroz a r'ewana here jorîn e, lê agir her t'enê pirîskeke wê ye li ser erdê, û, ji ber wê, ew jî ji bo êzdîyan ew jî pîroz e.*

Ango, di êzdîtîyê da R'oj pîrozî ye, ew sembola hebûna Xwedê bi xwe ya dîyar û li ber ç'avan e, lewra ku bêyî wê jîyan nikare hebe.

Û bersîva wê pîrsê, k'a gelo çima êzdîyan wisa jî *r'ojp'erest* nav dikin, divê bersîva wê li vira biger'in!

Lê, dîsa jî, li ber ç'avan e, ku S. V. Têr-Manvêlyan bi hîsî têdigihîje, k'a r'astîya ola êzdî di çî da ye!

Wek ku tê xuyan, ewî êzdî bi nêzîkva naskirine (heya, dibe ku, ew di nav wan da mezin jî bube!), ewî çand, r'abûn-r'ûniştin, ol, kevneşopî û deba wan a net'ewî zanibûne. Xwendevan pêr'a jî nagihîne zendegirtî

(matma) bibe – li ser her gavekê ew tiştêkî nû û nenas ji xwe û xwendevanên xwe r'a vedike. Weha, çendek ji wan:

"Kurmancên êzdî, cînarên meye xêrxwaz ên îro, yên ku di destpêka vê berhema xwe ya sade da me di derbarê wan da bi bîr anîn, şaxekî medên cînarên meye demekê yên here bi hêz, peyhatîyên Astîyagê ji binemala *Vîstasp in*" (r'û. 41).

....

"Li ber ç'avan e, peyhatîyên dawîyê yên Êk'batanê – dewleta demekêye gewre (Êkbatan. – p'aytexta P'adşahtîya Medya kevnar bûye. – E. C.), kurmancên êzdî di xewn û xiyalên ola pêşîyên xweye xwezayp'erest da bi zorekê xwe ji t'evkujîyên xwîn'rêj ên fanatîkên îslamî, wisa jî ji stemk'arîyên bêwijdan ên xristîanan, p'arastine. Lê, ji ber ku ewana bi bîrûbawerîya xwe ya serbixwe va, mala Xwedê ava, ne ji wan olan in, ên ku îro desthilatdar in, ji ber wê jî ewana ji hêla hemûyan va bi ç'avkorî wek gelê bê ol hatine p'ejirandin, heya ji hêla birayên xwe yên ji heman net'ewê va jî, yên ku k'etine hemêza muhemmedîyan.

Û hemû jî weke hev ji wan zivêr in û wan nuxsan dikin" (r'û. 5 – 6).

...

"... Xwezayî ye, ku van mercên jîyanê yên p'ir' giran divê bandor û şopa xwe di jîyana gelê kurmancê belengaz da bihiştana, û, bi r'astî, hiştine jî.

Lê, her çiqas jî êzdî di r'ewşeke giran da ne, p'aşdamayî ne, û bi xwe kêrmanî mane, lê dîsa jî ewana bi t'aybetîyên xwe yên bi nirx û hêja va diyar in, ên ku bi giştî li bal peyhatîyên net'ewên gewre hene" (r'û. 5).

....

"... Yên êzdî bi t'evahîya dil û r'ewanê xwe va Xwedê wek sêwirdarê hemûyan ê li asîmanan dip'ejirînin û wî bawer dikin; ew ji desthilatdarîya wî ya asîmanî, mezinahî û zanahtîya wî bawer dikin, ew wisa jî bawer dikin, ku Xwedê ji jorva her tiştî dibîne.

...

Mezinahîya r'amanî ya ola êzdî di lehengîya bêhemp'a û durustîya r'astîninî ya bawermend da ye. Û ev jî hema r'astîya vê bawerîya sade, lêbelê, ne ya bêşewir û bêwat'e, lê ya bêhemp'a, ne lêp û bê fen e. Ev ew bawerî ye, ya ku gelek tişt bi lêgerînên wê yên ji dil û girîng va girêdahî ne, û ya sereke jî – pêşveçûna zanistê û r'onîkirina dîroka olan" (r'û. 7).

...

O, dilmezinîyeke çawa..., r'êzdarîyeke çawa li hember nirxên pîroz ên pêşîyên mirovahîyê! Û ev yek îro li bal net'ewên gewre û olên wan hîç nîne, yên ku wek mirovên xwdî r'amana r'onî û pêşver'û tînin, û îro ji dîmenê derva yê olên xwe û siyasetê kor bûne" (r'û. 8).

...

"... Ewana [ên êzdî] xwedî oleke pêkan û zêndî ne..." (r'û. 23).

....

"Divê em li xwe mukur' bèn, ku êzdîyan bi hinek nirx û hêjayîyên xwe va r'uhê nandarî û mêvanp'erwerîyê wek nirxekî p'arastine. Ê ew yek p'ir' baş li ser r'ûyê wan ê jxwer'azî tê xuyan, dema ewana bi hezkirineke mezin pêşbazîya mêvanan dikin... " (Di derbarê çand, kevneşopî û deba êzdîyan da bi hûrbînî – li jêrê binihêr'e! – E. C.)

...

"Bila hezar pesin li navê Xorênat'sî bin, ku ew îro r'ewşa jibîrkirî ya bîranîna r'onî ya paşer'oja meye nemir hişyar dike. Weha, ji bo çî min bi dilxweşî xwest ger'eke biç'ûk di paşer'oja peyhatîyên bedbext ên binemala Vîştasp da bidim, ên ku ji hêla cîhana bêwijdan va hatine jibîrkirin û heya naha jî bi hêvîya r'izgarîya xwe di labîrênt'ên bilindahîyên çîyan da dijîn" (r'û. 42).

...

Ê ev jî hê hemû nîne. Sîon Vardapêt Têr Manvêlyan di p'irtûka xwe ya "Kurmanjên yêzîdî" da gotina xwe ya di derbarê nirx û hêjayîyên jîyana êzdîyan da didomîne, û bi heyr û hijmek'arî wana li ber ermenîyên xwe vedike, yan jî, wek mînaka jêhînbûnê nîşanî wan dide (ma ne, ev p'irtûka wî bi xwe ji bo xwendevanên ermenî hatibûye nivîsîn), û ew bi t'u awahî nikare hest û hijmek'arîyên xwe veşêre...

Weha, hinek ji wana:

"...Mirov zendegirtî (matmayî) dibe, cîhan wana mirovên bê ol û bawerî hesb dikir û îro jî hesab dike, lê ew – t'evahîya mirovayê" (r'û. 12).

"...Ew (yê êzdî. – E. C.) hez dike û jêr'a bûye hînbûn, ku ji jorva, ji bilindahîya olîmpî va li gelên dora xwe binihêr'e... " (r'û. 23).

"Divê bê gotin, ku kurmanc serbilind hatye cîhanê, di her gaveke wî da, di her liveke wî da, di axavtina wî da r'uhê wanî serbilindîyê tê xuyan". (r'û. 23).

Helbet, r'avekirin û r'onîkirina r'astîya bîrûbawerîya êzdîtîyê pirsar demê ye. Ê ewê bi lêgerînên wê yê ji dil û girîng pêk bê, "ya ku, – wek ku S. V. Têr-Manvêlyan dinivîse, – pêşveçûna zanistê û r'onîkirina dîroka olan dê bi wê va girêdayî be".

Dîsa jî, S. V. Têr-Manvêlyan mirovê serdema xwe bûye û nikaribûye derî bandora bîrûbawerîyên olî û doktrînen dema xwe bûya. Bi t'aybetî jî, eger mirov wê bibîne, ku ew erkdarê olî bûye, ezdazan bûye. Ê, eger di demeke weha da, bi statûsa xwe ya wisa va, di derbarê êzdîyan da dinivîse, ku "ewana bi bîrûbawerîya xwe ya serbixwe va, mala Xwedê ava, ne ji wan olan in, ên ku îro desthilatdar in, ji ber wê jî ewana ji hêla hemûyan va bi ç'avkorî wek gelê bê ol hatine p'ejirandin...", ev di derbarê wê da dibêje, ku ewî, wek kesayetîyekê, di çî mercan da jî şêwaz girtibe, çî dogm, qedexe û pêwendîyetî jî hebûne, dîsa jî, ew ne ku t'enê Mirovê serdema xwe bûye, lê, her weha yê hemû deman e...

...Di vê berhemê da ne ku t'enê dîtin û r'amanên balkêş ên S. V. Têr-Manvêlyan ên di derbarê ola êzdîyan û bîrûbawerîya wê da hene, yên ku li ser bingeha ç'avdêrî û lêgerînên wî yên zanistî derk'etine holê, lê, her weha, gelek agahîyên wî yên balk'êş yên di derbarê warên cuda yên jîyana êzdîyan da hene –ên civakî, net'ewzanî (îtnografî), kevneşopî, çandî û debî da...

Û lewra jî, ezê li vira, bêyî ku guhartinên t'aybet di wan da pêk bînim, hinek p'arçeyên p'irtûka navborî ya Têr-Manvêlyan dîyarî bala xwendevanan bikim:

"Mêrê kurmnac bi bawer li ser bingeha qewîn a pîrozîya malbatê sekinye – ya wî, jineke wî heye, û jîyana wî heya dawîyê bi wê va girêdayî ye. Û ev di nav p'êwendîyên mêr û jinê da pevgerêdaneke pîroz e. Ew sond dixwin û soz didin, ku ewê di bin banê wê malê da, ya ku ç'arenûsê p'ara wan derxistye, wek du stûneyên di bin wî banî da bijîn, û bi hev r'a nîrê xwe bik'îşînin,... ewana bi sûr'a p'êwendîyên jintî û mêrtîyê dijîn û wê îdêayê dip'ejirînin û bawer dikin, ku di kesên jin û mêr da r'uhek (r'ewanek) bi cîh bûye.

...Jina kurmanc wisa jî alîk'ara mêrê xwe ya herdemî ye – hem di k'arên r'ênçberîyê da, hem jî di hemû k'arên biç'ûk û mezin ên cotk'arîyê da, ji bilî nêç'îrvanîyê, ya ku her t'enê k'arê mêr e. Jin r'êvebira k'arên mala xwe yê hindur'în e, ew kevanî ye, dayîk e, t'erbîyedar e û ya ku ji bo wan hemû k'aran biryarê dide û pêk jî tîne, ew bi xwe ye" (r'û. 16 – 17).

...

"...jinên bedew, bi t'aybet, keç'ên ciwan, di nava berekên kurmancan da bêhtir xwedî şans in û hêjayî r'êzgirtunê ne, ne ku di nav gelên dinê da. Ew hem jî bêhtir azad in.

...

... Jinên êzdî yên ciwan, wisa jî keç'ên wan, ji bilî wê, ku gerdena xwe bi r'ext û r'îşmeyan ..., zendên xwe jî bi bazinan û guhên xwe bi guharan dixemilînin, ewana hem jî r'ojên şahî û geşt û seyranan bêvilên xwe bi stêrkên (qerefilk/xizêm. – E. C.) bi brilliant (almast/elmas. – E. C.) ji herdu alîyên va dixemilînin...

...

...Yek ji t'aybetîyên keç'ên k'urd ên ciwan, ew e, ku ew çîpên nigê xwe ji serfêza gûzekan hinekî vekirî dihêlin. Û ewana wan derên nigên xwe bi çend r'êzên morî-mircanên r'engîn dixemilînin. Wisa jî gerdena meremerî û stûyê keç'a kurmanc a ciwan bi wan xemilandî ne, û hem jî p'oxikên zîvîn û morîyên xas û biha û yên ç'avan, ên ku wan ji ç'avên nep'ak bip'arêzin, serê gulîyên wê yên hûrvegirtî va dardakirî ne, û ew hemû bi r'extê gulîyên hûrvegirtî r'a berbi jêr va dişûlikin – berbi navk'êlka wê va.

...

Bi devzendkên milên cil û libasên wan va morîyên bi şir'ik in, û dema ew destê xwe dihejînin, zingezingeke ahengî ji wan şir'ikên zîvîn dertê û

axavtvanên xwe heyr û hijmek'ar dihêlin. Divê bê gotin, dema keç' û bûkên ciwan diaxivin an distirên, ew dengana t'evî dengên wan ên zîz û tenik û stranên wan ên bi xweşawazî yên bi "lo-lo-lo!" dibin.

...

Dirûn û hûnan, bi taybet jî, daxistina t'evn û xalîçe û yemenîyan ji bo jina k'urd tişteki r'ojane yê ji r'êzê ye... Ew ji t'ivtika (p'ûrt) bizinê konên r'eş ên p'ir' çê û qewîn dihûnin, û ew jî xwedî t'aybetîyên xwe yên bêhemp'a ne, p'encên tavê û dilopên baranê ji wan r'a derbaz nabin. Heya, eger sêlav jî bik'işe, hîç dilopek jî wê ji konê k'urdî r'a derbazî hindûr' nebe...

...

Lopên k'urdî yên dualî, yên ku wek "yemenî" tèn zanîn, yek p'arç'e, qul-qulkî û xweşik in. Wana ji bo firotinê ne ku t'enê derdixin herêmên navendî yên R'ûsîyayê, lê, her weha dibin welatên derek'e jî. Wisa jî xalîçeyên k'urdî yên nerm û lopên zîlî baş qîmet dikin...

...

Di nav hezar jinên k'urd da dijwar ku mirov bikaribe yekê bibîne, ya ku nikaribe serbest k'arê t'evn û t'eşîyan pêk bîne...

...

Jina êzdî di warê şîrmeyandinê, dewk'îlanê û penêrgirtinê pisporeke çê û zane ye: toyê wan ê bi tem, mast, toxavk, r'ûn, penêr, bi taybet jî penêrê eyêr ê di nav toraqê da cîyê pesinandinê ne. Ev penêra dibe ku ji cûreyên penêrên holandî yên buha çêtir be – hem bi tema xwe û, hem jî, bi giştî...

...

... Ewana p'ir' ji paqijîyê hez dikin – her çiqas ew merc, ên ku ew tê da dijîn, p'ir' hişk û dijwar in, ewana di xanîyên kevne hizhizî, di bin çadîran da dijîn, lê dîsa jî tiştê ku ew hez dikin û ji mirov daxwaz dikin, paqijî ye.

Ewana jîyaneke nerm û hêsan hez nakin, bi t'eybet jî, di k'arê t'erbye-t'oreya zar'okan da..."

(r'û. 17 – 22.).

...

"Mirov avijîya xwe li wê hevbawerîyê tîne, ya ku di navbera êzdîyan da heye. Eger ewana bi hev r'a carekê-duyan nan û xwê xwaribin, êdî dibin mirovên hev ên nêzîk, ew dibin dostên hev, û herdu alî jî bi bawer in, ku bawerîya di nava wan da ya here çê ye.

... Di nav êzdîyan da bik'aranîna deynnameyê hema-hema nîne, li şûna wê, ew bawerîya xwe bi wê sozê tînin, a ku wan daye hev; ew deynnameyê wek nîşana bêbawerîyê dibînin. Di nav wan da selef (faîz) nîne: li ber diravên deyndayî va selefînan hîlnadin (ew pir bin, an – hinidik!), ew guneh, û sêceki giran tê dîtin...

...

Ewana, bi giştî, evîndarê bedewîya bêhemp'a ya xwezayê û hunerê ne: ewana hez dikin li bilûrê bidin, ji govend û stranên hez dikin..., stranên k'urdî bi p'ir'anî dilşewat û melûl in.

Şivanên wan kerê pêz bi seraweyên bilûrê û xweşbînîyan û fite-fitan berbi wargehên çêre va dibin.

...

Mêrê êzdî hez dike, ç'ekê bi xwe r'a bigerîne û baş lê xwedî derdik'êve û wê dip'arêze. Ç'eka wî hert'im bi wî r'a ye, wek hevalê wî yê herî nêzîk û p'arç'eyekî bingehîn ê bedena wî...

...

Ew hez dike û jêr'a bûye hînbûn, ku ji jorva, ji bilindahîya olîmpî li gelên dora xwe binihêr'e...

Divê bê gotin, ku kurmanc hema di destpêkê da serbilind ji dêya xwe bûye, di her gaveke wî da, di her liveke wî da, di axavtina wî da r'uhê wanî serbilindîyê tê xuyan.

Di zikmakî da p'ir têgihîştî û laqirdîhez in. Têgihîştîbûna wan bi t'aybet jî di nav hejmartinê da tê xuyanê. Her çiqas haya wana ji hejmarzanîyê nîne jî, ew nizanin hejmêrkê (teknîka hejmartinê a sade – E. C.) bik'ar bînin, lê, dîsa jî, ewana bi serfirazî û p'ir' bi zû hejmarên dehezarên dihejmarin, heya ji pisporên hejmarzanîyê jî çêtir. Helbet heya naha k'arê wan bi hejmarên p'ir'hezare û mîllîonan r'a çê nebûne. [**]

...

Yê êzdî t'ucar ji gotina xwe nayê xarê, û ev yek ji her sînoran derbaz dibe, heya digihîje asta er'nûsîyê. Û ji ber wê jî, hîç kes nikare wan ji ya wan bîne xarê. Gotina tirs ji bo wan nîne, ewê mirinê bip'ejirînin, ne ku tirsonekkîyê. Heya zar'okên wan jî derba dijimin bendî tiştêkî danaynin, bi xwînsarî lê dinihêr'in... Hem mêr, hem jî jin ji zar'oktîyê va fêrî hûnera bik'aranîna ç'ekan dibin.

Bi dîtina wan, ger mirov li dijî bawerîya xwe her'ê, ew tirsonekî ye: û evê yekê hemû jî dizanin. Ermenî an fars, ji bo ku bidin xuyan, k'a mirovek çiqasî bi bawer li ser xwe sekinye, dibêjin: "parsûya (parxana) k'urdan bi wî r'a heye!" – ew jî tê wê wat'ya, ku ew p'ir' li ser gotna xwe da dik'êve, mirovekî bi bir'yar e" (r'û. 22 – 26).

...

"...Yên êzdî hespên cirîdê – kihêlên k'urdî, baş xwedî dikin, wan dihêvşîn û dip'arêzin – hema weke kevneşopîyên inglîzan, heya, dibe ku ew kevneşopî di nav k'urdan da berî wana jî hebûye. Divê bê gotin, bi saya bê navber domandina dorguhêr'îyê, gêneolojîya (şecere) hespan tê p'arastin...

Taybetîya sereke ya hespên kihêl ên r'astîn ew e, ku: serê wanî biçûk û şt'afî ye, guhên wan biçûk û tûdirêjkî ne, çavên wane zêndî û geş in... Bi giştî paşila kihêlê k'urdan ê beza golover' e û ji piştî wane mîna zînan bilindtir e...

Mêrê kurmnac hespê kihêl ê r'astîn bi r'astî ne t'enê hez dike, ew ji bo wî tiştêkî pîroz e..." (r'û. 26 – 28).

...

"...Mêrê êzdî di warê birînk'ewîyê (birînqenckirin) da pisporekî çêtirîn e, bi t'aybet jî, di pirsqa qenckirina birînan da – birîn-qutkirina dest an nigan. Ew nexweşîyên hindur' û hemû sedemên wan baş dizanin. Ew hemû r'eh û r'eyîşkên hêşnahîyan, gîha û kulîlkan, ên ku kêrî qenckirina nexweşîyan tên, nas dikin: dizanin, k'a k'îjan ji wan çî t'aybetîyên xwe hene, navên wan çî ne, divê wana çawa amade bikin û bik'arbînin. Helbet, hemû jî – anegorî kevneşopîyên kevn ên pêşîyan.

Ewana dest û p'êyên şkestî, wisa jî yên ji cî derk'etî, bi serfirazî û zû qenc dikin, ew ên mirovan, an ên pez û dewarên malê bin, ferq nake. Ê ew wisa dikin, ku yên nexweş zêde neêşin û nezêrin" (r'û. 29 – 33)...

...

"... Di dewr û zemanan da ji ber girêdanî û kêrhatîbûna xwe ya bê sînor se ji hêla mirovan va hêjayî xwedîderk'etin û p'arastinê bûye. Lê di nav t'u gelî da li hember sê ewqas hezkirineke bi dil, dilovanî û xwedîderk'etin nîne, çiqas di nav kurmancên êzdî da. Ewana bi guhdarîyeke mezin li tajîyên nêç'îrê xwedî derdik'evin û bi t'aybet (cuda) jî li wan dinihêr'in...

Maleke êzdîyan nîne, ya ku tejîyekî an çend tajîyên nêç'îrê yên p'erwerdekirî xwedî neke...

Zivistanê qolikên (bêmil) r'îs ên sivik li wan dikin, yên ku bi t'aybetî jî bo wan dihûnin. Ew di malên xweyên xwe da dimînin.

Yên êzdî xîştê dikin stûyê tejîyên nêç'îrê (xîşt bazbendeke ji serva t'enoqe ye, ji binî va jî çerm e) ji alîyê derva va strîyên hesinî yên tûj li pêva hene, ji bo xwe ji guran bip'arêzin.

Hem di p'evçûna di navbera du mirovan da (dûêlo), hem jî dema nêç'îrê, mirovê di cîhanê da yekî mîna mêrê êzdî çê û jêhatî nikaribe bibîne.

Çî ku li ber wan derê, ew nêç'îra wê jî dikin: ew bi serbestî heya nêç'îra kûlanan (k'erên k'ûvî), gak'ûvîyan, hirç'an, r'ûvîyan, k'êwrîşkên k'ûvî û r'ewirên dinê dikin.

Yek e, hîç yek ji van jî nikare xwe ji şivdara nêç'îrvanê çîyan ê çê, wisa jî ji seyên nêç'îrê yên gurêx û p'erwerdekirî veşêrin, an bifilitin..." (r'û. 33 – 35).

...

Û – li şûna peynivîsê!

Ew, çî ku li jorê di derbarê p'irtûka S. V. Têr-Manvêlyan a "Kurmanjên yêzîdî" da, wek berhemeke zanistî, di derbarê qîmetê wê yê ji bo lêgerînên dîrok, ol û çanda gelê k'urd da, hate gotin, dikare nîvhero bimîne, eger di derbarê dilovanî, xêrxwazî û gîrodariya (xemxurî) ya xudanê vê p'irtûkê ya li hember êzdîyan da neyê gotin.

Li ber ç'avan e, ku ew bi r'êalî wê r'ewşê tê digihîje, ya ku bi ç'arenûsî p'ara êzdîyan derk'etye. Ê ew dilxweş dibe, ku, her çiqas ew mercên jîyanê p'ir zor û dijwar bûne, lê dîsa jî êzdî hemû nirx û hêjahîyên xwe yên mirovî dip'arêzin: "Mirov çiqasî dilxweş dibe, ku r'ewşa wane belengaz a ji ber k'arê wan ê r'ênçberîyê yê salên dirêj, bi jîyana wane

k'oçerîyê ya t'uje bûyerên nebînayî nikaribûne r'ûhê wan ê şervan ê leheng û nirx û hêjayîyên wan ên dinê winda bikin...

Ji ber r'ewşa sîyasî ya nebaş ev gelê hanê yê kevnar ne ku t'enê heya naha ji çand û p'erwerdeya desthilatdaran bêp'ar maye, lê wisa jî nivîs û xwendina wî bi xwe jî nîne, her çiqas ew xwestina wî ya jîyanî ya here bi dil bûye. Û ji ber ç'arenûsa xwe ya bedbext ew ji hev bela bûne û di gelî-geboz û şkevtên r'êzeçîyayên bilind da bi awayekî xwe p'arastine. Li vir ewana t'enê hêvîya xwe dane ser nêç'îrvanîya xwe, rêçberîyê, hûnera xweye bi dest sêwirandinê, û bi wî awahî zimanê xwe yê dê û ola xwe ya bi r'eng û awazên xweser p'arastine...

Dema bi van r'amanên xwe yên melûl min amadek'arîya xwe dikir, vê dîroka xwe ya biçûk a di derbarê r'ewşa êzdîyan a zêryayî û wê helwesta mirovahîyê ya bêwijdan û bêşêk'ir da, ya ku nikare bê efûkirin, ser hev da bînim, min di r'ojnameyekê da ("Mşak", 1910, hejmara 4-an),... bi dilşadî xwend..., ku swêdî êdî bi praktîkî bûne pêşengên çalakîya dilovanîyê li hember êzdîyan.

... Ji Swêdê êdî xanimeke svêdî ver'êkirine, ji bo ku di Îgdîrê da mala zar'okan ji bo êzdîyan veke. Û ji bo vê armancê ewê êdî serî li hukumetê daye...

Lê piştî du r'ojan, di hejmara 8-em a r'ojnameya fermî ya "Kavkaz" da ez dixwînim, ku ew xanima swêdî bi walîyê Yrêvanê bir'êz Tîzênhaûzên r'a danûstandinan pêk tîne, ji bo ku pirsê vekirina mala zar'okan a swîdî-êzdî bi erênî bê ç'areserkirin.

Ma, mirov çawa zendegirtî nemîne, gava dewleteke biçûk ya li p'erê Ewropayê, ji cîyekî ewqasî dûr bi dilovanîya mirovî bala xwe berbi wan peyhatîyên net'ewa gewre yên bedbext va diguhêr'in, ên ku bi hezarsalan hatibûne jibîrkirin. Lê gelên asîyayî yên gewre bi dewr û zemanan ew bi nêzîkva zanibûne, hinek p'êwendîyên wan jî bi wan r'a hebûne, lêbelê li hember vî gelê bedbext, lê yê p'ir' hêja û xwedî paşer'ojeke ewqas bi nav û deng, a ku ya hebûna hemû mirovahîyê ye, wisa jî li hember r'oja wan a îro ya belengaz lap bê nan û xwê (bêşêk'ir) derk'etine.

...

Dilê mirov baristan dibe, ku van demên dawîyê bi daxwezîya nûnerê giştî (walî) yê dewleta meye dilêş û gewre yê li Kafkasîyayê, graf (kont) Vorontsov-Daşkov dibistana seretayî ya êzdîyan a yekem êdî vebûye...

Lêbelê ev hemû ji bo ç'areserkirina pîrsgirêkên bê hed û hesab hindik e. Di sêrî da divê lêger'înên bingehîn di warê zimanê wanî xweşawaz û dewlemend da, di warê hunera wan a bi dest sêwirandinê, di warê ola wan a nebînayî û bêhemp'a da pêk bînin. Wisa jî divê lêger'înan di warê r'abûn-r'ûniştina wane kevneşopî, sazîya civakî, çêkirina xurekên şîrî, hunerê bijîşkîyê û xwedîkirina ajalên malê da pêk bînin. Ev hemû ji demên berî dîrokê yên kezî (yên destpênek'etî) da di nava pêşveçûna demê ya bêr'awestan da hatine û gihîştine van r'ojen me. Û ev jî, dibe ku bibe

pirseke girîng ji bo lêgerînan çand û zanistê û ewê wisa jî p'ir' keri zanista vejîyanbûyî û li ser r'êya pêşveçûnê û hunera profesîonal bê...

Û k'î, û k'engê divê ji bo sêwirandina xwendin û wêjeya xwe ya xweser serê xwe bêşîne, ji bo evên ji binemala (t'ûra) Vîştasp, ên ku hema di sêrî da xwedî t'aybetiyên xwezayî yên nebînayî ne?

K'î divê alîk'ariyê bide wan, ji bo ku ew siyaseta xwe ya xweser r'êvebibin?

Nizanim!...(R'û. 35 – 37).

Her çiqas ev pirsên Sîon Vardapêt Têr-Manvêlyan hir'êtorîk bîn xuyan jî, diyar e, ku ew bi bir'yar formûlekê digere, ku bibîne, k'a, gelo, êzdî berê k'î bûne û, bi r'ayê ç'arenûsa nep'ak çî hatye serê wan, lê, hê di destpêka p'irtûka xwe da evî oldarê ermenî yê xaç'arêz şewazek daye bersîva wan pirsan. Ewî bi şanazî daye zanîn, ku: "... her çiqas jî êzdî di r'ewşeke giran da ne, paşdamayî ne, û bi xwe kêr jî mane, lê dîsa jî ewana bi t'aybetiyên xwe yên bi nîrx û hêja va diyar in, ên ku bi giştî li bal peyhatiyên net'ewên gewre hene" (r'û.:5).

[*] T'û grêfteriyek di navbera navê ola k'urdan a kevnar Êzdî û navê Sult'an Êzîd da nîne. Navê ola Êzdî yek ji navên Xwedê ye. Di qewlek a ola Êzdî da tê gotin: "Hezar û yek navên Xwedê hene, Êzdî jî navekî Xwedê ye!". Her navekî Xwedê tê r'avekirin: P'eyva Êzdî ji p'eyver'êza "Yê ez dayî" tê. Paşê, hê dereng, ev p'eyver'êz di axavtina zêndî da hey hatîye gotin û di wê da guhar'tin çê bûne, deng jê weriyane, gihîştine hev û ew bûye p'eyvekê. P'eyver'êza "yê ez dayî" bûye Yêzdî, ev jî ji hêla xwe va bûye Êzdî (Êzdî <êzdayî<Yêzdayî<yê ez dayî). Hê jî di nav gelek êzdîyan da ji êzdîyan r'a dibêjin ezdayî...

Lê Yêzîd bîn-Maewî bîn- Ebî- Sifyan benî -Omeya ji eşîra ereban a Qurêşîya ya li Mekkê, pismamê Mihemed P'êxember ê dûr e, yek ji Xelîfê (Sult'an) cîhana îslamê bûye.

Yezîd (an, wek yên êzdî wî nav dîkin, Sult'an Êzîd) kur'ê Maewî bîn Ebî – Şifyan e. Heya Êzîd (Yezîd) xelîftî di dest malbata P'êxember da bûye. Ji vê malbatê Elî xelîfê 4-em ê dawiyê bûye. Tê gotin, ku kuştina wî bi destê maewîyan çê bûye. Hesenê kur'ê Elî, tê jehirdadaykirin, ê dinê- Huseyn û hemû malbata wan, bi giştî 22 kes, di K'erbelayê da ji hêla Êzîd va tên kuştin. Û, bi vî awahî, dawî bi desthilatdariya malbata P'êxember tê û pismamên wan ên dûr- meawîyan desthilatdariyê hiltînin destê xwe. Û Êzîd dibe Xelîf (Sult'an).

(Ji gotara Ezîz ê Cewo ya "Êdîtî" – <http://www.pen-kurd.org/kurdi/ezize-cawo/ezditi.html>)

[**] Nêr'na S. V. Têr-Manvêlyan a di derbarê têgihîştinî û laqirdîheziya êzdîyan da, helbet, balk'êş e, lê nêr'ineke dinê jî heye – nêr'na Êndryû K'ollînzê zanîyarê înlîz ê dema me, yê ku, wek ku tê xuyan, dibe ku, wisa jî agahiyên dinê li ber destê wî hebûne.

Weha, ew çî dinivîse:

"Di derbarê kevnaîya berekên êzdîyan da di zargotina wan a kevnar û gotinên pêşiyên wan da jî gelek agahî hene, ji ber ku ji bo hejmartina t'emenê cîhana me ewana serdemên demdirêj bik'ar tînin. Ewana bi bawer dibêjin, ku hevtê û du Ademên cuda hebûne, her yek ji wan deh hezar salan jîyaye. Û wê demê di cîhana me da mirov nejiyabûne. Êzdî bawer dîkin, ku mirovên dema me peyhatiyên Ademê dawiyê yê hevtê û düyem in, û ew jî tê wê wat'eyê, ku t'emenê cîhanê mîllîonek çarsed û çil hezar sal e. R'astîtiya weha bi serê xwe di derbarê tişteki da jî nabêje, lêbelê, ev hejmarên mezin (...) wana ji ar'îkê

hilnedane. Lap berovajî wê – ewana dengveger'ên serdewranên stêrkzanîyê yê p'ir' kevn in û govenîya zanînên hejimarên gerdûnî ne (ûnivêrsal), yê ku di çîrokên cihêr'eng ên gelên t'evahîya cîhanê da hene". (Эндрю Коллинз, «Падшие ангелы», Москва, 2008, стр. 207//Wergera r'ûsî ya p'irtûka Êndryû K'ollînz a bi înglîzî (Andrew Collins, "From The Ashes of Angels"), Moskova, 2008, rû. 207.).

Wergera ji ermenî û şirove – ên Ezîz ê Cewo
Tîrmrh, 2016.